

Dr. sc. Ladislav Bognar, red. prof.
Snježana Kragulj, asistentica
Učiteljski fakultet u Osijeku

ODNOS IZMEĐU KREATIVNOSTI I SAMOAKTUALIZACIJE U SVEUČILIŠNOJ NASTAVI

SAŽETAK

Fenomen kreativnosti posebno je intenzivno izučavan u drugoj polovici 20. stoljeća. I danas su nezaobilazni radovi J.P.Gulforda i E.P.Torrancea i njihovih suradnika koji su uspjeli dokazati da IQ nije identičan pojam s pojmom kreativnosti, iako postoji djelomična povezanost te da je kreativnost moguće mjeriti, ali i organizirati odgojno-obrazovni proces tako da on potiče ovu važnu ljudsku sposobnost. Humanistički teoretičari A.H.Maslow i C.R.Rogers uočili su da kreativnost nije samo jedna od ljudskih sposobnosti nego je ona usko povezana s procesom samoaktualizacije i znak je i pretpostavka zdrave osobe okrenute osobnom razvoju. Ali oni naglašavaju i društvenu ulogu kreativnosti budući da društva nastaju i propadaju zavisno od sposobnosti njihovih članova da se nose s izazovima.

Do sada su istraživani odnosi kreativnosti i inteligencije, kreativnosti i akademskih postignuća, uloga kreativnosti u procesu samoaktualizacije, uloga mašte u kreativnosti i procesu samoaktualizacije te uloga neuspjeha u procesu samoaktualizacije. Mi smo se odlučili za istraživanje povezanosti kreativnosti i samoaktualizacije. U istraživanju koje je provedeno sa studentima koji su sudjelovali duže vrijeme na nastavi na kojoj se koristi kreativni pristup i koja je usmjerena na studenta, dobili smo rezultate iz kojih je vidljivo da postoji pozitivna korelacija između kreativnosti i samoaktualizacije, ali i da studenti pridaju veliku važnost svom procesu samoaktualizacije.

KLJUČNE RIJEČI: kreativnost studenata, proces samoaktualizacije, korelacija, sveučilišna nastava

UVOD U PROBLEM

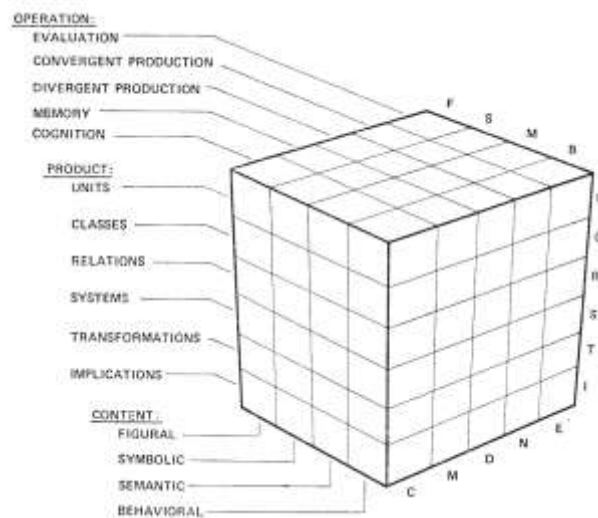
Posljednjih godina bavimo se uvođenjem kreativnosti u nastavu namijenjenu studentima budućim učiteljima. Nastava ima za cilj da s jedne strane upozna buduće učitelje s kreativnim pristupom kako bi i sami u svojoj budućoj praksi mogli koristiti ta osobna iskustva, a s druge strane takva nastava je daleko uspješnija od tradicionalnog pristupa, izaziva pozitivan odnos studenata i djeluje na cijelu osobnost budući da nije usmjerena samo na memoriranje činjenica. Posljedica takve nastave treba biti i razvoj osobne kreativnosti svakog studenta, ali želja nam je i da bude u funkciji razvoja samoaktualizacije studenata. Nastava koja nije okrenuta razvoju osobnosti kroz zadovoljavanje interesa i potreba studenata mora koristiti neki oblik represije da bi se uopće mogla održavati što onda remeti suradnički odnos profesora i studenta. Nasuprot tome nastava koja je okrenuta razvoju svih ljudskih potencija kod studenta nailazi na pozitivan odnos i studenti ju ne doživljavaju kao oblik nasilja nego

kao radost stvaranja. U ovom radu odlučili smo se pozabaviti fenomenom razvoja kreativnosti i procesa samoaktualizacije kod studenata Učiteljskog fakulteta.

Iako se fenomenu kreativnosti posvećuje pažnja znanstvenika duže vrijeme ipak su glavna postignuća ostvarena u drugoj polovici 20. stoljeća. Najprije su to psihometrijska istraživanja J.P.Gulforda i E.P.Torrancea, te njihovih brojnih suradnika, koja su i danas nezaobilazna u izučavanju ovog fenomena, a onda dolaze humanisti A.H.Maslow i C.R.Rogers koji kreativnosti daju jednu širu individualnu i društvenu dimenziju.

PSIHOMETRIJSKI PRISTUP KREATIVNOSTI

Da bi ukazao na složenost ljudskog intelekta J.P. Guilford se odlučio na postupak sličan Mendeljevom sustavu elemenata i izradio prikaz u obliku kocke. Čije su tri osnovne dimenzije operacije, produkti i sadržaji. Budući da se oni nalaze u međudnosu on je došao do 120 elemenata koji čine ljudski intelekt. Kasnije je to proširio na 150 i na 180 elemenata.

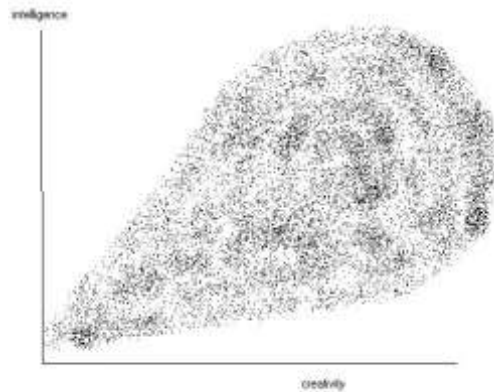

Slika 1: Guilfordova kocka intelektualnih sposobnosti (Guilford, 1968, str.10)

Mjerenjem IQ obuhvaćeni su samo kognicija, memorija i konvergentno mišljenje pa Guilford smatra da treba istražiti i ostale elemente ako se želi dobiti uvid u široku skalu ljudskih sposobnosti. On posebno naglašava divergentno mišljenje u koje on ubraja fluentnost, fleksibilnost, originalnost i elaborativnost. Budući da je zaokupljen testiranjem intelektualnih sposobnosti razrađuje i načine kako se svaka od tih sposobnosti može ispitati (Guilford, 1968. str.21-24).

Tako za ispitivanje „adaptivne fleksibilnosti“ Guilford predlaže priču o ženi koja nije mogla pričati dok joj liječnici nisu pomogli operativnim zahvatom. Zatim se došao žaliti muž zbog njenog neprestanog pričanja pa su njemu eliminirali sluh i tako vratili mir u obitelj. Ispitanici trebaju smisliti što više naslova za ovu priču.

Budući da se i kreativnost kao i inteligencija smatrala sposobnošću rješavanja problema smatralo se da se radi o istoj sposobnosti. No kad su J.P.Gulford i suradnici počeli testirati sposobnosti koje se ubrajaju u kreativnost počeli su računati korelacije između inteligencije i kreativnosti. Pokazalo se da postoji pozitivna korelacija, ali relativno niska. Tako uspoređujući rezultate kreativnog mišljenja i IQ Guilford (1968, str. 133) navodi da su dobivene korelacije od 0,13 do 0,50, a prosječno 0,32. U slučaju niskog IQ i kreativnost je niska i tu je korelacija visoka, ali pri visokom IQ kreativnost može biti i visoka i niska pa je korelacija niska. Zato Torrance predlaže sljedeći grafik koji ilustrira taj odnos:

Slika 2: Torranceova "Prag hipoteza" koja govori o korelaciji inteligencije i kreativnosti
(Prema http://en.wikipedia.org/wiki/Ellis_Paul_Torrance)

E.P.Torance (1965, 298) polazeći od Guilfordove strukture razrađuje osam elemenata kreativnog mišljenja u koje ubraja:

Fluentnost u stvaranju ideja	Originalnost
Asocijativna fluentnost	Elaboracija
Spontana fleksibilnost	Senzitivnost
Adaptivna fleksibilnost	Radoznalost

I Guilford i Torrance bavili su se teorijom kreativnosti nastojeći da ukažu ne samo na značenje ovog aspekta ljudskog intelekta nego i da omoguće njeno testiranje. Ali oni su ukazivali i na edukativne implikacije ukazujući na mogućnost poticanja kreativnosti u odgojno-obrazovnom procesu čime se posebno bavio E.P. Torrance (1965. 1970.). Za poticanje kreativnog ponašanja E.P. Torrance (1965, str.43) navodi pet principa:

1. Biti pažljiv prema neobičnim pitanjima
2. Biti pažljiv prema maštovitim i neobičnim idejama
3. Pokazati učenicima da njihove ideje imaju vrijednost
4. Povremeno dati učenicima mogućnost da nešto praktično urade bez ocjene
5. Povezati evaluaciju s uzrocima i posljedicama

U svojoj knjizi „Encouraging Creativity in the Classroom“ (1970.) E.P. Torrance daje niz praktičnih sugestija kako poticati kreativnost u različitim aktivnostima na nastavi. Slične ideje možemo naći i kod J.P. Guilforda koji piše o kreativnosti u umjetnosti (1967.), o kreativnosti u srednjoj školi, o osnovnim problemima u učenju za kreativnost (1968.). Ipak, zanimljivo je

koliko je i autorima, koji su zagovarali kreativni pristup nastavi, to teško bilo realizirati u vlastitoj nastavi.

Jedan od Guilfordovih studenata piše:

Imao sam priliku prisustvovati sesiji o Strukturi intelektualnog modela. Guilford je bio poznati i priznati istraživač kreativnosti pa je bilo mnogo prisutnih na početku. Sjeo sam u zadnji dio prostorije nakon što sam provjerio da su sva mjesta zauzeta. Nakon 10 ili 15 minuta mnogi sudionici su napustili prostoriju – neki od njih su dobacili kako je dosadno. Sad sam se mogao pridružiti nekolicini koji su sjedili u prednjem dijelu prostorije. Dr. Guilfordu se činilo da je jednostavnije raditi s manjom grupom i sesija je postala više interaktivna. (http://www.kreativ-sein.de/bl/files/200711/Ode_to_Joy.pdf)

J.P. Guilford i E.P. Torrance naglašavaju da je kreativnost sposobnost koju posjeduju svi ljudi, ali su oni kao psihometričari prvenstveno okrenuti traženju „nadarenih“ kako bi se o njima vodila posebna briga (Torrance, 1981). U skladu s tim E.P. Torrance (1965.) je proveo istraživanje kojim je pokušao definirati osnovne karakteristike kreativnih osoba. Pošao je od karakteristika do kojih se došlo izučavajući kreativne pojedince iz različitih djelatnosti i načinio popis od 62 karakteristike. Tako je načinio ček listu i zamolio grupu eksperata, koji se bave problemom kreativnosti, da ih rangiraju. Mi ovdje donosimo popis samo najviše rangiranih karakteristika za kreativnu osobu:

Hrabra u prosudbama	Voli izazove
Znatiželjna	Dobro predviđa
Neovisna u donošenju odluka	Energična
Slobodoumna	Marljiva
Intuitivna	Nekonformistična
Zaokupljena zadatkom	Preferira kompleksne zadatke
Vizionar	Rijetko se povlači
Spremna na rizik	Zadovoljna sobom
Samouvjerena	Ima smisla za humor
Uporna	Ima smisla za lijepo
Stremi prema dalekom cilju	Iskrena
Senzitivna	Temeljita
Odlučna	Efikasna
Samoinicijativna	Zdrava
Prihvaća teške zadatke	Prihvaća ideje drugih
Stalno postavlja pitanja	

HUMANISTIČKI PRISTUP

Začetnik humanističke teorije A.H. Maslow proveo je sličnu analizu 50 samoaktualiziranih ličnosti i došao do podataka da one imaju sljedeće osobine: efikasnu percepciju stvarnosti, prihvaćanje sebe i drugih onakvih kakvi jesu, spontanost, jednostavnost, prirodnost, usredotočenost na probleme, potrebu za samoćom i privatnošću, nezavisnost od kulture i okoline u kojoj žive, svježinu zamjećivanja, vrhunske doživljaje, želju za pomaganjem ljudskom rodu, duboke veze s malim brojem pojedinaca, sklonost demokraciji, razlikovanje sredstava od cilja, smisao za filozofski humor, kreativnost. Kod njih se mogu pojaviti i neki nedostaci i loše osobine kao što su sebičnost, depresivnost, tvrdoglavost, hirovitost, neiskrenost, itd. ali su one mnogo rjeđe nego u drugih ljudi. (Maslow, 1968.)

Jedan Maslowljev student ukazao mu je na sličnost njegovih rezultata s onima do kojih je došao E.P. Torrance. Maslow o tome kaže, da koncept kreativnosti i koncept zdrave, samoaktualizirane, potpuno humane osobe izgleda da sve bliže i bliže idu zajedno i možda postaju ista stvar. (Maslow, 1976. 55)

„Bili smo vrlo impresionirani tablicom iz Torrancove knjige ... u kojoj je on sakupio i sistematizirao sve karakteristike koje su se pokazale povezane s kreativnošću. Bilo ih je oko trideset ili više koje su se pokazale valjanim. Craig (student) je stavio te karakteristike u jednu kolonu, a u drugu listu karakteristika koje sam ja koristio u opisivanju samo-aktualiziranih ljudi... Preklapanje je bilo gotovo savršeno. Bilo je dvije ili tri karakteristike od tih trideset ili četrdeset koje nisu korištene za opis psihološki zdravih ljudi, bile su jednostavno neutralne. Nije bilo ni jedne karakteristike koja bi išla u suprotnom smjeru, što znači, da gotovo četrdeset karakteristika, ili možda trideset sedam ili trideset osam koje su bile iste kao karakteristike psihološkog zdravlja – koje spadaju u sindrom psihološkog zdravlja ili samo-aktualizacije.“ (Isto, 70)

R.H. Hallman (1967.) Maslowljev pristup uvodi među pet uvjeta kreativnosti (pored povezivanja, originalnosti, neracionalnosti i otvorenosti) pri čemu naglašava aspekt motivacije, ali i karakteristike zdrave osobe. C.R. Rogers (1961.) smatra, da ne postoji bitna razlika u kreativnom procesu pri slikanju slike, komponiranju simfonije, stvaranju novih oružja za ubijanje, razvoju znanstvenih teorija, istraživanju nove procedure u međuljudskim odnosima ili kreiranja vlastite osobnosti u psihoterapiji. Pri tome postoji problem razlikovanja „dobre“ i „loše“ kreativnosti što znači da kreativnost treba biti društveno vrednovana, ali često društvo ne prihvaća kreativna ostvarenja kao što je bio slučaj s Galileom i Kopernikom, pa i to društveno vrednovanje treba uzeti s izvjesnom rezervom.

I za C.R. Rogersa (1969, str.290) kreativna osoba je ono što Maslow naziva samoaktualiziranom osobom:

„Sa svojom otvorenošću prema svijetu, sa svojim uvjerenjem u vlastite sposobnosti da uspostavi nove odnose sa svojim okruženjem, to bi bio tip osobe koja stvara kreativne produkte i kreativni način života. Ona nije nužno uklopljena u vlastitu kulturu i većinom nije konformist. Ali u svako vrijeme i u svakoj kulturi ona bi živjela konstruktivno, u maksimalnoj harmoniji s kulturom balansirajući zahtjeve za zadovoljavanje osobnih potreba. U nekim kulturama ona može biti vrlo nesretna, ali ona će i dalje biti svoja i ponašati se na način da osigura maksimalno zadovoljavanje osnovnih potreba.“

On ipak smatra da takve osobe ne postoje i da je to samo teorijski model kojem treba težiti i mnoge osobe se kreću u tom pravcu. On misli da je to trajan proces koji ne može biti završen.

A.H.Maslow i C.R.Rogers naglašavaju i individualni, ali i društveni aspekt kreativnosti. Individualni aspekt ogleda se u tome što je kreativna osoba više humana i zdravija i u stanju je generirati desetke, stotine ili milijune različitih ponašanja, iskustava, zapažanja, komuniciranja, učenja, rada itd. koji će svi biti više 'kreativni'. To je jednostavno druga vrsta

osobe koja se ponaša drugačije u svim aspektima. Sve ono što će razviti kreativniju osobu će učiniti također čovjeka boljim ocem, ili boljim učiteljem, ili boljim građaninom, boljim plesačem, ili boljim u svemu. (Maslow 1976. 71-73).

Maslow naglašava „da je naš posao nastojanje da nas pretvaramo u ljude koji nemaju potrebu za statičkim svijetom, koji nemaju potrebu za njegovim zamrzavanjem i stabiliziranjem, koji nemaju potrebu da rade kao njihovi očevi što su radili, koji su se u stanju samopouzdanja suočiti sa sutrašnjicom ne znajući što dolazi, ne znajući što će se dogoditi, sa povjerenjem u sebe da ćemo biti u stanju improvizirati u situaciji koja nikad ranije nije postojala. To znači novi tip ljudskog bića... Društvo koje bude stvaralo takve ljude će preživjeti; društva koja ne mogu proizvoditi takve ljude će izumrijeti.“ (Isto, 56)

Ovu fatalnu ulogu kreativnosti za budućnost društva naglašava i C.R. Rogers (1980.) koji smatra da društva koja budu odgajala mlade na sljedećim vrijednostima nemaju budućnosti:

1. Država iznad svega
2. Tradicija iznad svega
3. Racionalno iznad svega
4. Ljude treba kontrolirati
5. Status quo zauvijek
6. Naša istina je jedina istina

Nasuprot tome društva koja odgajaju - za otvorenost, autentičnost, za kritičnost prema postojećoj znanosti i tehnologiji, težnju za cjelovitošću, željom za intimnošću, osobe procesa, za spremnost da se pomaže drugima, pozitivan odnos prema prirodi, kritičnost prema institucijama, nepovjerenje prema vanjskim autoritetima, da im materijalni status nije cilj, da teže za unutarnjim mirom i traženjem smisla - su društva koja imaju budućnost jer su okrenuta razvoju ljudske osobnosti, a ne njenom gušenju. Da bi se to postiglo predlaže napuštanje postojećeg načina edukacije. (Rogers, 1977.)

PREGLED SUVREMENIH ISTRAŽIVANJA

Istraživanjem kreativnosti i samoaktualizacije u novije su se vrijeme bavili Plucker, 1999, Burleson, 2005, Almeida i sur., 2008, Grossen, 2008, Silvia, 2008, Kuhl i Holling, 2009. Usporedbom i utjecajem kreativnosti i samoaktualizacije bavili su se Karkockiene i Butkiene, 2005. koji su koristili Torrancov test iz 1974. godine za identifikaciju kognitivnih sposobnosti kreativnog razmišljanja (fluentnost, fleksibilnost i originalnost), a Amthauereov test korišten je za mjerenje intelektualnih sposobnosti. Istraživanje je provedeno među 160 studenata (prosječne dobi od 23 godine) iz Vilnius Pedagoškog Sveučilišta. Studenti eksperimentalne grupe sudjelovali su u programu obuke za kreativnost tijekom četiri mjeseca (u trajanju od 32 sata). U tu je svrhu izrađen program za razvoj sposobnosti kreativnog razmišljanja (tečnost, fleksibilnost i originalnost). Navedeno je istraživanje pokazalo značajnu povezanost kreativnih i intelektualnih sposobnosti studenata eksperimentalne skupine koji su utjecali i na samoaktualizaciju studenata te je uočena značajna povezanost i utjecaj kreativnosti na samoaktualizaciju i obrnuto. Najveća je povezanost uočena između originalnosti i verbalnih sposobnosti.

Utjecaj kreativnosti na akademski uspjeh (i obrnuto) među malezijskim studentima, proveo je Ananda Kumar Palaniappan, 2007. Za potrebe ovoga istraživanja formirane su četiri skupine na temelju kreativnosti i inteligencije: 1. skupina: visoki IQ – visoka kreativnost, 2. skupina: visoki IQ - niska kreativnosti, 3. skupina: niski IQ - visoka kreativnost i 4. skupina: niski IQ - niska kreativnost. Na svim su studentima primijenjeni isti testovi za mjerenje inteligencije i Torranceov test kreativnosti za mjerenje kreativnosti. Rezultati istraživanja su pokazali da su postojale značajne razlike u akademskom postignuću između 2. i 4. skupine, kao i između 1. i 4. skupine. Međutim, nema značajne razlike u akademskom postignuću između 2. i 3. skupine.

Grupe	Frekvencija			Prosjeck
	M	Ž	Σ	
VIQ-NK	37	20	57	12,2
NIQ-VK	39	23	62	13,3
VIQ-VK	23	8	31	6,6
NIQ-NK	145	172	317	67,9
Σ	244	223	467	100

Tablica 1: Rezultati grupa formiranih na temelju kreativnosti i inteligencije (K.P. Ananda, 2007, str. 147)

*VIQ = visoki IQ, NIQ = niski IQ
VK = visoka kreativnost, NK = niska kreativnost

Navedeno je istraživanje potvrdilo ranija istraživanja koja su se bavila ovom problematikom Getzels i Jackson (1962), Torrance (1959) i Yamamoto (1964). Uočeni su ekvivalenti akademskog postignuća među vrlo inteligentnim i vrlo kreativnim grupama. Istraživanje pokazuje da bi grupa s niskim IQ, a visokom kreativnošću mogla nadoknaditi IQ s višom razinom kreativnošću. Drugi značajan rezultat ovoga istraživanja predstavlja ekvivalent akademskog postignuća pri visokoj razini IQ i visokoj kreativnosti i niskim IQ, a visokom kreativnošću. Navedeni podatak dodatno naglašava ono što su pokazala i ranija istraživanja, a to je da kreativnost može pomoći prilikom nadoknade nedostatka inteligencije u povećanju akademskog uspjeha. (Kumar Palaniappan, 2007). Kreativnost je u ovom istraživanju shvaćena u smislu kognitivnih sposobnosti kreativnog razmišljanja izraženih različitim komponentama kao fluentnost, fleksibilnost i originalnost (Guilford, 1950, Torrance, 1974, Sternberg i O'Hara, 1999).

Goble, 1970, piše o samoaktualizaciji definirajući je kao želju da postaneš sve više i više od onoga što jesi, postajući pri tome sve što netko može postati. Faure, 1972, posebno naglašava otkriće, eksperimentiranje, imaginaciju i kreativnost kao vrlo važne elemente kada govorimo o odgoju i obrazovanju za i putem kreativnosti te navodi da je jedna od zadaća obrazovanja

za očuvanje individualnosti: originalnost, kreativnost i domišljatost, a sve navedeno priprema pojedinca za mjesto u stvarnom životu (društvu).

Torrancea s pravom mnogi nazivaju „ocem kreativnosti“ (Burlison, 2005.) jer se preko šezdeset godina bavio ovom problematikom, konstruirajući pri tome test za mjerenje kreativnosti (koji se i danas koristi pri istraživanjima kod nas i u svijetu) pri čemu je dokazao da kreativnost nije nešto što posjeduje samo jedna osoba, nego da razina kreativnosti (tj. posjedovanje i razvijanje kreativnih sposobnosti) može biti umanjena ili uvećana kroz praktične aktivnosti.

Burlison, (2005.) piše o samoaktualizaciji, učenju i kreativnosti kao o sinergijskome ciklusu „*Ne samo da su učenje i kreativnost neophodni za samoostvarenje, nego su jednako tako i samosvijest, intrinzična motivacija i samoostvarenje temeljni za učenje i kreativnost.*“ (str. 437) On sinergijski ciklus objašnjava tako da osoba koja aktivno sudjeluje, posjeduje veću intrinzičnu motivaciju čime joj je više otvoren pristup domeni relevantnih znanja i kreativnih sposobnosti, dok su jednako tako njena unutarnja motivacija i samoostvarenje temeljni za učenje i kreativnost. Postojanje jednoga ne isključuje nego uvjetuje drugo.

Mašta se također javlja kao produktivna aktivnost koja potpomaže i olakšava učenje, rješavanje problema i pospješuje samoaktualizaciju. Adams (prema Sternberg, 1999), Gordon, (1961.) i De Bono, (1990.) razvili su strategije za razvoj mašte, metakognicije i kreativnih vještina. Schank i Neaman (2001.) govore da je za samoaktualizaciju jednako važna mašta koliko i neuspjeh. Neuspjeh djeluje poput motivacije, on tjera ljude da budu bolji, da se pokrenu. Neuspjeh, iznova i iznova postaje preduvjet da se postane stručnjak, tako da se razvija sposobnosti ustrajanja kroz neuspjeh (Burlison, 2005.)

Prilikom zadovoljavanja svih ostalih potreba (hijerarhijski poredanih na Maslowljevoj piramidi), osim samoaktualizacijskih, s njihovim zadovoljenjem, opada i želja za navedenim potrebama, dok je kod samoaktualizacije rast potrebe veći što je navedena potreba zadovoljenija. Samoostvarenje je postignuto kada su sve potrebe zadovoljene, osobito one najviše. Heylighen (1992.) navodi da zbog pozitivne povratne informacije, samoostvarenje nije nepromjenjivo stanje, a proces razvoja nema kraja, kao što je to slučaj kod ostalih potreba. Riječ dolazi od ideje da svaki pojedinac ima puno skrivenih potencijala: talente i sposobnosti koje pojedinac može razviti, ali koje još ne dolaze na površinu. „*Prema Maslowu, samoostvarenje odgovara konačnom psihološkom zdravlju. Zdravlje je više od nepostojanja bolesti. Na psihološkoj razini, bolesti odgovaraju neuroze zbog frustracija jedne od osnovnih potreba.*“ (Heylighen, 1992, 41)

ODNOS KREATIVNOSTI I SAMOAKTUALIZACIJE KOD STUDENATA BUDUĆIH UČITELJA

Ovim istraživanjem željeli smo utvrditi stupanj povezanosti između studentske samoprocjene vlastitog stupnja samoaktualizacije i vlastite kreativnosti. Budući da zadnjih godina u nastavu svih kolegija koje realiziramo unosimo elemente kreativnosti, a prošle godine smo uveli i izborni predmet „kreativnost u nastavi“, studentima smo omogućili da se kroz vlastito iskustvo upoznaju i s instrumentima kojima se ispituje kreativnost. Budući da je iz teorije poznato da postoji povezanost između kreativnosti i samoaktualizacije željeli smo i to

empirijski provjeriti. Svi ispitanici su studentice i studenti druge godine koji su prošli kolegij „Kreativnost u nastavi“.

Naša istraživačka pitanja bila su:

1. Kolika je korelacija između kreativnosti i samoaktualizacije studenata koji su sudjelovali na nastavi u kojoj se koristi kreativni pristup?
2. Kakva je distribucija odgovora prema pojedinim aspektima kreativnosti i samoaktualizacije?
3. Kako studenti objašnjavaju svoj stupanj samoaktualizacije?

Koristili smo testiranje putem Moodla na kojem je i inače studentima omogućeno učenje na daljinu u svim predmetima u kojima se koristi kreativni pristup nastavi. Instrument za ispit kreativnosti „Koliko sam kreativan/kreativna“ konstruirao je Eugene Raudsepp¹. Test sadrži 31 izjavu za koju svaki ispitanik treba odgovoriti o stupnju slaganja ili neslaganja. Koristili smo Likertovu skalu procjene od pet stupnjeva. Test samoaktualizacije konstruirao je Richard Boyum² i ima 16 opisa karakteristika samoaktualiziranih osoba prema Maslowljevom opisu i od ispitanika se traži da svaku karakteristiku procijene na skali od 0 do 10 u kolikoj mjeri je kod njih ostvarena.

	Samoaktualizacija	Kreativnost
Broj bodova	5314	949
%	81%	37,33%
X	129,60	23,14
σ	23,98	8,92
r	0,67	

Tablica 2: Rezultati testova samoaktualizacije i kreativnosti

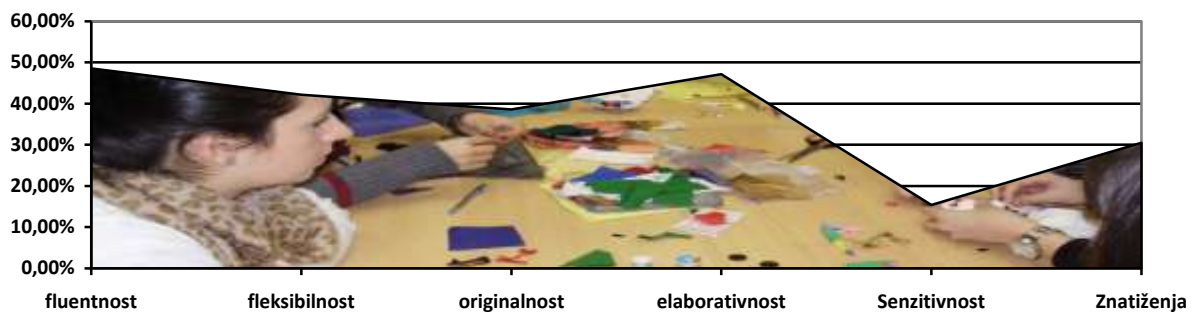
Budući da se test kreativnosti vrednuje s pozitivnim i negativnim bodovima ukupni rezultat je mnogo manji dok se u testu samoaktualizacije svaki odgovor vrednuje pozitivno. Iz postotka ostvarenih bodova ne bi trebalo izvoditi zaključak da su studenti manje kreativni nego li samoaktualizirani. Za nas je bitna korelacija ($r = 0,67$) koja je pozitivna i značajna na razini 0,01. Računali smo i Spearmanov koeficijent, koji iako je manji 0,38 također je pozitivan i značajan na razini 0,01.

Ako razvrstamo rezultate testa kreativnosti na pojedine aspekte kreativnosti kako ih definiraju J.P.Guilford i E.P.Torrance (Grafikon 1) onda vidimo da su kod studenata najrazvijeniji

¹ Eugene Raudsepp je predsjednik Princeton Creative Research, Inc. u Princetonu, New Jersey i autor većeg broja radova iz područja kreativnosti.

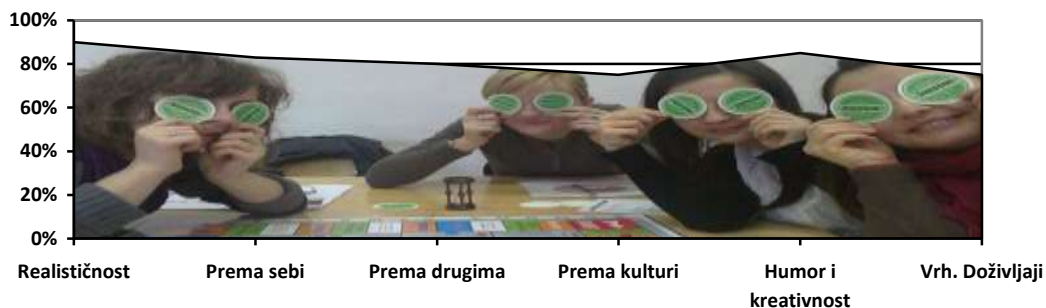
² Richard Boyum je izvanredni profesor Sveučilišta Wiscosin i objavio je veliki broj radova iz područja mentalnog zdravlja.

fluentnost (sposobnost stvaranja novih ideja) i elaborativnost (ostvarenje ideja u realnosti), a nešto manje osjetljivost za kreativne probleme i znatiželja.

Garfikon 1: Rezultati testa kreativnosti po pojedinim aspektima

U testu samoaktualizacije studenti sebe vrlo visoko procjenjuju u svim aspektima, ali posebno naglašavaju realističnost, smisao za humor i vlastitu kreativnost. Budući da su ispitanici imali mogućnost i da objasne svoju procjenu vlastite kreativnosti zanimljivi su njihovi komentari koje smo podijelili na četiri kategorije: (1) vlastito zadovoljstvo dostignutim stupnjem osobne samoaktualizacije, (2) na što su posebno ponosni, (3) što žele promijeniti i (4) na što će staviti naglasak u narednom vremenu.

Grafikon 2: Rezultati testa samoaktualizacije prema pojedinim aspektima

Svi studenti su zadovoljni svojim stupnjem samoaktualizacije, ali su istovremeno svjesni da je to proces u kojem se uvijek može postići više i da tome i teže. Posebno su ponosni što su svjesni sebe i odnosa s drugima, što su iskreni i objektivni, što su prihvaćeni u društvu, što su svoji i što se ne ravnaju prema mišljenju drugih, što su jednostavni i strpljivi, što se osjećaju kreativnim, što imaju duboke odnose s prijateljima, što imaju osjećaj za druge, što sve ljude smatraju jednako vrijednim, što su vedre i humoristične osobe.

Neki žele poraditi na svom samopouzdanju, sigurnosti i ambicioznosti, neki žele promijeniti svoju tvrdoglavost, smanjiti opterećenost problemima drugih, smanjiti neodlučnost, žele da lakše priznaju svoje pogreške, da budu opušteniji i manje razmišljaju o problemima, da ih ne pogađaju loši komentari, da budu otvoreniji. To je i ono što planiraju učiniti u narednom vremenu jer žele biti „bolja osoba u svakom pogledu“. Ovdje izdvajamo nekoliko cjelovitih komentara:

„Smatram da posjedujem neke vrijednosti koje neki ljudi ne uspiju razviti tijekom cijelog života. Osobito me to raduje jer sam odrasla u konzervativnoj i tradicionalnoj sredini. Kako je samoaktualizacija cjeloživotni proces, nadam se da će se kod mene još više razviti tijekom studiranja, a potom i u radu koji je već sam po sebi usmjeren dobrobiti zajednice.“

„Ponosna sam na svoj osjećaj za druge ljude, na svoj osjećaj sreće koji širim drugima (bar tako kažu). Jako sam zahvalna obitelji i pravim prijateljima. Željela bih promijeniti to što sam neodlučna i poradit ću na tome u narednom vremenu.“

„Mislim da sam ponosna na to što volim društvo, volim pomagati drugima, ali samo ako te osobe zaslužuju moju pomoć. Voljela bih vjerovati u jednakost svih bića, ali znam da je ta pravednost nemoguća što možemo vidjeti i na nekim predavanjima i što je najgore to se nikad neće promijeniti.“

„Naučila sam kako je sve prolazno i da u ovom životu trebamo nastojati iskusiti sve dobro i lijepo što nas privlači, trebamo uživati u svakom trenutku, sa svakom osobom i u svakoj stvarčici. Život je kratak, trebamo ga igrati po općim pravilima, ljubiti i biti ljubljeni. Ponosna sam što prihvaćam druge i nastojim ih razumjeti koliko god bili drugačiji od mene.“

„Ponosna sam što sam vedra i humoristična osoba i što uvijek uspijevam druge nasmijati i ohrabriti u njihovim teškim trenucima. Poradit ću na tome da ubuduće budem malo odgovornija što se tiče mojih obaveza jer to nekako uvijek zapostavljam.“

RASPRAVA

Baveći se istraživanjem kreativnosti u sveučilišnoj nastavi, uočili smo da ona potiče razvoj samoaktualizacije studenata što nas je i potaknulo na ovo istraživanje koje je pokazalo da postoji značajan stupanj povezanosti između studentske procjene vlastitog stupnja samoaktualizacije i vlastite kreativnosti. Rezultate provedenoga ispitivanja potvrdili su i studentski komentari koji govore o tome da bi na podizanju samoaktualizacije još više voljeli poraditi tijekom studiranja.

Iz navedenih je razloga nužno i potrebno da se na fakultetima, a posebno na učiteljskim fakultetima, pozabavimo fenomenom razvoja kreativnosti i procesa samoaktualizacije kod studenata. Pozitivno je već to što su studenti zadovoljni svojom samoaktualizacijom i procjenjuju se kao uglavnom kreativne osobe što je izvrsno početno stanje za rad na ovoj problematici. Također smatramo da bi u sveučilišnoj nastavi u što više kolegija trebalo poticati studentsku kreativnost koja je svakako jedan od preduvjeta razvoja i poticanje samoaktualizacije studenata.

Naša iskustva u poticanju kreativnosti i samoaktualizacije studenata su da u sveučilišnu nastavu treba implementirati niz aktivnosti koje potiču studente na razvijanje mašte, na divergentan način mišljenja, na aktivnosti koje su spoj racionalnog, emocionalnog i psihomotornog, ali i aktivnosti u kojima mogu zadovoljiti svoje biološke, socijalne i samoaktualizacijske potrebe. U tome im mogu pomoći debate, projekti, studentska

istraživanja, prikazi knjiga, gluma, igre, lutke, priče, glazba, slikanje, oluja ideja, šest šešira, sociodrama, da spomenemo samo neke od mnogobrojnih postupaka. Pri tome nastava sve više postaje pedagoška radionica, a sve manje dosadna predavaonica. Da bi se to događalo moramo se polako oslobađati predrasude da nastava na akademskom stupnju treba biti hladna i dosadna, odnosno kako to kaže C.R.Rogers (1977.) nastava u kojoj je nastavnik posjednik, a student primatelj znanja. Umjesto toga, potrebno je razvijati nastavu orijentiranu na studenta u kojoj se događa suštinsko učenje i razvoj vlastite osobnosti. Samo nova rješenja za stare probleme mogu unaprijediti budućnost.

ZAKLJUČNO RAZMIŠLJANJE

Iako je fenomen kreativnosti prilično detaljno istražen zahvaljujući prvenstveno J.P.Guilfordu i E.P.Torranceu, ali i humanističkim teoretičarima A.H.Maslowu i C.R.Rogersu, iako danas raspoložemo s velikim brojem istraživanja, ali i praktičnih rješenja koja govore o mogućnostima kreativnog pristupa, kreativnost u nastavi, a posebno u sveučilišnoj nastavi, je prisutna tek u naznakama. Posljedica takve nastave je dosada koja se ogleda u išaranim zidovima u predavaonicama, o niskoj uspješnosti nastave, kampanjskom učenju i lošim rezultatima studiranja.

Naša višegodišnja iskustva pokazuju da studenti s oduševljenjem prihvaćaju promjene koje idu u pravcu kreativnosti. Studenti su maksimalno aktivni na nastavi i daleko više uče nego li u tradicionalnom pristupu. Iako postavljamo vrlo visoke zahtjeve (jer želimo odgajati i obrazovati vrhunske stručnjake) uspjeh je vrlo visok i gotovo da nitko ne doživi neuspjeh. Sve to ukazuje da je kreativnost jedna od bitnih ljudskih osobina bez koje u nastavi umanjujemo njenu ljudsku dimenziju.

U stalnim evaluacijama koje provodimo na kraju nastave studenti nam ukazuju ne samo da su oduševljeni ovakvom nastavom nego da osjećaju da u takvom pristupu postaju bolji ljudi. Rezultati ispitivanja samoaktualizacije koje ovdje donosimo govore koliko su već studenti druge godine osvijestili ovaj proces i kako angažirano u tome sudjeluju. U takvoj situaciji studenti i profesori prestaju biti dva suprotstavljena tabora i imamo odnos u kojem i jedni i drugi bogate svoje ljudske mogućnosti.

Literatura:

Almeida, L.S./Prieto, L. Prieto/Ferrando, M./Oliveira, E./Ferrandiz, C. (2008) *Torrance Test of Creative Thinking: The question of its construct validity*, Thinking Skills and Creativity, str. 353–358

Burleson, W. (2005) *Developing creativity, motivation, and self-actualization with learning systems*, Int. J. Human-Computer Studies 63, str. 436–451

- De Bono, E., (1990) *Lateral Thinking: A Text Book of Creativity*, Penguin Books Canada, Toronto.
- Faure, E., Herrera, F., Kaddoura, A., Lopes, H., Petrovsky, A., Rahnema, M., Ward, F. (1972) *Learning To Be: The World of Education Today and Tomorrow*, UNESCO, Paris.
- Goble, F. (1970) *The Third Force: The Psychology of Abraham Maslow A Revolutionary New View of Man*, Pocket Books, New York, NY.
- Gordon, W.J. (1961) *Synectics, the Development of Creative Capacity*, Harper Collins College, Div.
- Grossen, M. (2008) *Methods for studying collaborative creativity: An original and adventurous blend*, Thinking Skills and Creativity 3, str. 246–249
- Guilford, J. P. (1950) *Creativity*, American Psychologist, 5, str. 444 - 454
- Guilford, J.P. (1967.) *Creative Behavior in the Arts, Creativity: Its Educational Implications*, John Wiley&Sons, INC. New York, London, Sydney
- Guilford, J.P. (1968.) *Intelligence, Creativity and their Educational Implications*, Rober R. Knapp, Publisher, San Diego
- Hallman, R.H. (1967.) *The Necessary and Sufficient Conditions of Creativity, Creativity: Its Educational Implications*, John Wiley&Sons, INC. New York, London, Sydney
- Heylighen, F. (1992) *A Cognitive - Systemic Reconstruction Of Maslow's Theory Of Self-Actualization*, Behavioral Science, Volume 37, str. 39-57
- Karkockiene, D./ Butkiene, G. (2005) *Some relationship between students' creative and intellectual abilities*, Psychologija, Vol. 32, str. 60 - 73. [Journal; Peer Reviewed Journal]
- Kuhn, Jörg-T./ Holling, H. (2009) *Exploring the nature of divergent thinking: A multilevel analysis*, Thinking Skills and Creativity 4, str. 116–123
- Kumar Palaniappan, A. (2007) **Academic Achievement of Groups Formed Based on Creativity and Intelligence**, [The 13th International Conference on Thinking Norrköping, Sweden, June 17-21, 2007](#)
- Maslow, A.H. (1976.) *The Farther Reaches of Human Nature*, Penguin Books, New York, 1976.
- Maslow, A.H. (1968.) *Psychology of Being*, D.Van Nostrad Company, New York
- Plucker, J. A. (1999). *Is the proof in the pudding? Reanalyses of Torrance's (1958 to present) longitudinal data*, Creativity Research Journal, 12, 103-114
- Rogers, C.R. (1969.) *Freedom to Learn, A View of What Education Might Become*, Charles E: Merrill Publishing Company, Columbus, Ohio

- Rogers, C.R. (1977.) *Carl Rogers on Personal Power*, Delacorte Press, New York
- Rogers, C.R. (1980.) *A Way of Being*, Houghton Mifflin Company, Boston
- Rogers, C.R. (1983) *Freedom to Learn for the 80's*, Maxwell Macmillan International Publishing Group, New York, Oxford, Singapore, Sydney
- Rogers,C.R. (1961.) *On Becoming a Person*, Houghton Miffling Company, Boston
- Schank, R./Neaman, A., 2001. In: Forbus, K., Feltovich, P. (Eds.), *Motivation and Failure in Educational Systems Design, Smart Machines in Education*, MIT Press Cambridge, MA, USA
- Silvia, P. J. (2008) *Another look at creativity and intelligence: Exploring higher-order models and probable confounds*, *Personality and Individual Differences* 44, str. 1012 – 1021
- Sternberg, R. (1999) *Handbook of Creativity*, Cambridge University Press, New York, NY.
- Torrance, E.P. (1965.) *Rewarding Creative Behavior, Experiment in Classroom Creativity*, Prentice-Hall, INC. London
- Torrance, E.P. (1970.) *Encouraging Creativity un the Education*, WM. C. Brown Company Publisher, Dubuque
- Torrance, E.P. (1974) *Torrance Tests of Creative Thinking*, Scholastic Testing Service, Inc.
- Torrance, E.P. (1981.) *Toward the More Human Education of Gifted Children*, *Creativity: Its Educational Implications*, Second Edition, Kendall/Hunt Publishing Company, Dubuque, Toronto

Summary

Relation between Creativity and Self-actualization in University Teaching

Intensive research on the phenomenon of creativity was conducted in the second half of the 20th century. Works by J.P. Guilford and E.P. Torrance and their cooperatives, which are still of great importance today, managed to prove that IQ is not equal to creativity, though a certain correlation exists. Moreover, they managed to prove that creativity can be measured, and that educational processes can be organised in a way to stir this crucial human ability. Humanist theoreticians A. H. Maslow and C.R. Rogers noticed that creativity is not only just another human ability, but one which is closely related to the process of self-actualisation and is a sign and a presumption of a healthy person who cares about the personal growth. However, they also stress the social dimension of creativity since societies are developed and destroyed depending on the capability of their members to deal with challenges.

So far researchers have studied the relations between creativity and intelligence, creativity and academic score, the role of creativity in the process of self-actualisation, the role of

imagination in creativity and the process of self-actualisation, and also the role of underachievement in the process of self-actualisation. We have opted to study the correlation between creativity and self-actualisation. In the research that has been conducted with the students who have attended student-oriented classes with creative approach, during longer period, the obtained results show that there is a positive correlation between creativity and self-actualisation, but also, the students attribute great importance to their process of self-actualisation.

Key words: student creativity, the process of self-actualisation, correlation, higher education.